

SCOL'A ROMANA.

FÓIA PEDAGOGICA PENTRU INAINTAREA CAUSEI SCOLARE LA ROMANI.

Edata si redactata

cu concursulu Domniloru: Dr. **A. P. Alexi**, prof. gimn. in Naseudu, **V. Gr. Borgovanu**, prof. prep. in Gherl'a, Dr. **D. Barcianu**, prof. semin. in Sibiiu, **T. Ceontea**, prof. prep. in Aradu, Dr. **A. Gram'a**, prof. de teol. in Blasiu, **I. Lazariciu**, prof. prep. in Dev'a, **Gr. Pletosu**, prof. si catich. g. o. la gimn. din Naseudu, Dr. **P. Tanco**, directoru gimn. in Naseudu s. a. m. m.

de
Max. Popu,
prof. gimn. in Naseudu.

Vasile Petri,
prof. preparandialu em.

Apare in tóta Marti'a si costa pe 1 au 4 fl., pe $\frac{1}{2}$ 2 fl. Prenumeratiunile sunt a se adresá la redactiune in Naseudu (Nassod, Transilvani'a).

Naseudu, 27-a Maiu 1880.

Pentru inserate se respunde de siru 5 cr. si tax'a timbrului câte 30 cr. de fie care publicatiune. Scrisori nefrancate nu se primescu, anonime nu se considera.

Dela Reuniunea „Mariana.“

Cuventu de deschidere tienutu la a 3-a adunare filiala iu com. Maieru la 10 Ianuaru 1880.

Domniloru! Dupa unu intervalu de aprópe 10 luni, cari au trecutu dela a 2-a adunare filiala tienuta in Rodn'a la 10 Martie a. tr., me simtu fericitu a Ve salutá din nou pre acestu terenu.

Sunt datoriu — indata la inceputu — a recunósce, cum-ca unu restimpu de 10 luni este prea lungu pentru a nu ne intélni pre acestu terenu; ba acést'a distantia de tempu este prea destula, spre a trage velulu uitarei pana si preste misiunea, ce si-au datu acést'a nóua institutiune.

In viéti'a omenésca se stracóra inse impregiurari, cari se punu omului in cale si-i facu imposibila ori-ce incercare de a strabate inainte si de a-si deschide drumu; adese puterea omenésca nu sta in consonantia cu dorinti'a lui, cu alte cuvinte: de multe ori nu poti face aceea ce doresci, pre langa tóta bunavointi'a.

Premitiendu acestea, 'mi iau vóia a aratá, care a fostu caus'a, ca a trecutu atâta timpu dela precedent'a adunare filiala si pana astadi.

Candu acestu despartimentu alu „Reuniunea Mariana“ a tienutu a 2-a adunare filiala la 20 Martie tr. in Rodn'a, a decisu — in puterea „Regulamentului provisoriu“ — cá se tien a

3-a adunare filiala la Ilv'a mare, cu ocasiunea esamenului de véra a. tr.

Ar' fi fórté bune semne a le timpului, ar' fi o buna dovéda despre viu'a interesare catra acést'a nóua institutiune, candu mi s'ar' pune deadreptulu intrebarea: pentru ce nu s'a tienutu la timpul si loculu seu a 3-a adunare filiala, conformu pct. IV din protocolulu adunarei a 2-a?

Acestu presidiu, pentru justificarea propria si pentru liniscea d-loru membri, 'si permite cu acést'a ocasiune a aratá, cumca a 3-a adunare filiala nu s'a pututu tiené la Ilv'a mare cu ocasiunea esamenului de véra tr. pentru-ca:

1. Cati-va din domnii membri inca pre la capetulu lui Iuniu tr. s'au dusu la cursulu deschisu pentru invetiarea limbei magiare in Clusiu.

2. Esamenulu la Ilv'a mare s'a tienutu dupa 10 Iuliu, pre cându adeca o parte din membri erau imprasciati.

3. Acestu presidiu abia cu 4 dile mai nainte a pututu affá despre diu'a, cându se va tiené esamenulu la Ilv'a mare, prin urmare a lipsitu timpul fisicu de a convocá pre domnii membri, adeca „nu ne-au incaputu strigarile.“

4. Acést'a filiala numera si asia puçini membri, si acesti puçini suntemu inca departe de a formá unu corpu compactu; afara din domnii membri, cari au mersu la Clusiu, o alta parte pregatindu-se a imbraçisiá o alta cariera,

arata — firesce — puçinu interesu catra reuniune, càci, cá invetiatori sunt numai de adi pana mane, prin urmare si cá membri aici se considera trecatori. Acesti Domni indata dupa esamene au parasitu statiunile, si-au vediutu de afacerile loru si erá greu a-i mai aduce la Ilv'a mare.

5. In calea realizarii acestei hotariri s'a pus si regulamentul pentru reuniunile filiale, carele — de-si in 20 Martie tr., candu s'a tennutu a 2-a adunare filiala la Rodn'a, cuprindea dispositiunea: ca filialele se tiena 3 adunari la anu, totusi in adunarea generala tennuta la Sangeorgiu mai tardiu in 4 si 5 Iunie tr. s'a schimbatu aceea dispositiune, statorindu-se in § 10, cá filialele se tiena numai 2 adunari la anu, ceea ce noi amu fostu esecutat.

Acestea au fostu causele, cari ni-s'au pus in cale la esecutarea hotaririi luata in privinti'a adunarei a 3-a.

Este claru, ca tóte acestea nu s'au pututu prevedé, candu s'au adusu acelu conclusu; atunci se credea, ca conformu usului vechiu, fiacare va scii de cu buna vreme, din program'a de caletoria a inspectorului conf., diu'a in care se va tienne examenulu la Ilv'a mare, si-si va indreptá lucrurile la timplu; ceea-ce nu s'a intemplat, càci in vér'a trecuta esamenele de vér'a s'au tennutu in intregu inspectoratulu confes. in intervalu de vr'o 10 dile. Cu tóte acestea, noi din tóte putem si trebue se culegemu câte ceva, si amu câscigatu cu unu argumentu mai multu, cumca: esperienti'a este cea mai buna scóla, si va fi de lipsa, cá pre viitoriu se se aduca concluse, cari se potu esecutá.

Neputendu-se in modulu acest'a — din causele insirate — esecutá conclusulu adunarei filiale din 20 Märtie tr., privitoriu chiaru la timplu si loculu, unde erá se se tiena fiitórea adunare, acestu presidiu a fostu datoriu a apucá firulu scapatu de-amana si a cautá unu modu de a convocá adunarea a 3-a pre alta di si póte la altu locu. E bine! intrebarca erá usioru de resolvatu, déca acestu dreptu ar' fi a biroului si nu alu adunarei. Acestu presidiu, datoriu a respectá drepturile adunarei, cum i le da statutulu, si a nu scirbá acestea intru nemica, nu putea decátu se convocé o adunare extraordinara,

in carea singur'a intrebare de resolvatu erá: statorirea locului si a timplului pentru a 3-a adunare filiala.

Dar' in modulu acest'a — dupa adunarea extraordinara — trebuia indata se urmeze cea ordinara, si acestu presidiu, tennendu séma de greutatile, ce au de invinsu Domnii membri cu adunari prea dese, a afluatu de bine a convocá de-a dreptulu o adunare ordinara la acestu locu si terminu.

Program'a, ce v'a placutu a primí, ve va aratá in deajunsu caracterulu si colórea acestei adunari.

Standu lucrulu astfeliu, acestu presidiu ve róga la acestu locu, cá se binevoiti ulterioru a-i aprobá acestu pasu, program'a de façia a o considerá cá a Dvóstre si cu ajutoriulu lui Ddieu a purcede la esecutarea ei.

In speranti'a aprobarei acestui pasu, in sperantia, ca de acum inainte adunarile nóstre 'si voru tienne cursulu loru regulatu, ve salutu inca odata din tóta inim'a pre acestu terenu, si salutandu-ve, ve rogu totodata se ne indreptamu cu totii privirea catra acestea intruniri, cari, singure ne-au mai remasu unu limanu de mantuire, unu portu de scapare.

Domniloru! Suntemu slabi, mici si ignorati. Astadi scóla, dascal'a sunt identice cu dispretiulu; o amortiéla generala a cuprinsu astadi mai pre tóta lumea in privinti'a acést'a.

Se ne deprindemu inse a nu cautá reulu pre departe, elu este pre langa noi si in noi; dá, simburele reului este in noi, si acestu simbure, indata ce dá de terenu, unde priesce, nu întârdie a prinde radecini in josu si a incolti in susu, si mijloculu celu mai practiculu de a impedeá prosperarea acestui reu, este activitatea.

Éta ce dice celebrulu Diesterweg!

„Traimu numai atât'a, câtu suntemu activi, „si cine nu-si desvólta activitatea in cerculu séu „directiunea alésa, — care nu-si da concursulu „la progresulu generalu, ci stá trândavu, acela „este unu membru mortu in corpulu pulsivu alu „societati.“

A negá acestu adeveru, ar' insemná a negá cursulu lucruriloru din lume, ar' insemná a nu bagá in séma luptá si frementarea pentru esis-

tintia, a nu vedé misicarea continua, ce se esecuta in furnicariulu acestu mare, in lume.

Si déca tóta fiintia din lume are dreptulu si datori'a la activitate, invetiatoriului incumbe indoitu acést'a sarcina; elu are datori'a a fi activu pentru sine, dar' are deodata obligamentulu a fi activu si pentru redicarea generatiuniloru, ce-i sunt puse in mân'a lui, si din care are a formá totu atáti'a membri activi pentru societatea omenéscá.

A face membri activi, fora a fi insusi activu, este ceva imposibilu.

Si activitatea, pre care eu o consideru cá prim'a conditiune impusa unui invetiatoriu, se-mi fia permisú a o impartí in dóue directiuni: un'a care poftesce, cá invetiatoriulu se faca multu, si alta, care pretinde, cá ceea ce face se fia bunu, completu.

Pentru a face destulu in directiunea prima, se cere neaperatu, cá invetiatoriulu se foloséscá fórté bine timpulu, de care dispune, si se nu uite, ca fiacare óra, ba fia-care minutu apésa multu, fórté multu in cumpen'a progresului.

Trebue fiacare din noi se apelamu la matematica, care ne va convinge, ca o óra pierduta in desiertu astadi, un'a mane, un'a mai de parte, facu la olalta dile, luni, ani intregi pierduti, de cari avemú a dá socotéla, dar' a caroru resultatu ne pedepsesce mai curuandu séu mai târdiu cu caderea nóstra si a instituteloru, la cari conlucramu.

E cunoscuta asiom'a: „cine nu progreséza, acela regreséza.“

Pentru cá apoi — ceea-ce facemu, se facemu bine si completu — se cere neaperatu, cá noi se cumóscemu binele din fundamentu, si in lips'a lui se ne trudimu a-lu ajunge prin dilnic'a nóstra perfectionare.

Si éta aci fratiloru! Aici sunt reuniunile, cá unu mijlocu de perfectionare, de completare; éta aici o scóla destulu de buna, pentru a invetiá pre altii si a culege dela altii, éta aici unu locu, unde poti aratá, ca nu esci membru mortu in corpulu pulsivu alu societatii; éta aici o scóla, carea te póte convinge ca óre activitatea, ce o desvoki, nu tiene o directiune falsa?

Activitatea pre terenulu invetiatorescu este

inse o consecintia, o urmare naturala a iubirei si aplicarei catra statulu acest'a.

Acést'a aplicare, carea este si ea o conditiune principala, cá si alte aplicari, nu se nasce deodata cu omulu, ci de buna séma se desvólta cu timpu si dupa impregiurari; ca la noi invetiatorii cresce in proportiunea, in carea fiacare 'si face datori'a; cresce atunci, candu 'ti vedi cu oheii resultatulu osteneleloru tale, aducéndu catu de puçine fructe, si scade atunci, candu la unu capetu te vedi pedepsitu — prin lasitate — cu total'a séu treptat'a cadere a ta si a scólei, la carea conlucrí.

O cauza, carea lucra cu tóta forti'a, cá ur'a catra cariera imbraçisiéta se créscá in proportiuni mari, este si izolarea invetiatoriului de catra semenii sei, din vin'a lui séu a altoru impregiurari.

Dar' éta aici, iubite frate! éta reuniunile, cari nu-ti permitu a remané isolatu, a fugí de fratii si semenii tei; deci cércá societatea loru, alérga dupa ei, lucra cu ei, fi activu cu ei, prinde, culege si-ti inmultiesce cunoscintiele de lipsa, si fi siguru, ca vei fi indestulitu cu tine, si in aceea proportiune 'ti va cresce amórea catra statulu teu, si in mesur'a, in care 'ti va cresce acést'a iubire, in aceea mesura va inflorí scóla, la care esci pusu a lucrá.

Asi gresí inse, candu asi intrelasá a spune, ca izolarea, la carea amu facutu alusiune, se intempla adese din dóue cause: unii fugu de semenii loru presupunédu a sci prea puçinu, a nu puté tiené carligu cu ei, cum dice poporulu; altii din contra crediendu, ca sciu prea multu si nu mai au lipsa de invetiatu, ba n'au dela cine invetiá. Sunt de compatimitu si unii si altii, si este condamnabila procederea unor'a cá si a altora! Si-mi place a crede, ca si aici calea de mijlocu este mai recomandabila. Voin dice dara celoru timidi: se cuteze, se indrasnéscá, si celoru inaltiati: se se scobóra, se se dee josu si se-si aduca aminte de unu proverbu germanu, care dice:

„Man muss viel gelernt haben, um zu wissen, dass man nichts weisst“

Fiacare de sine, in cerculu seu, si apoi cu totii la olalta, càci pedagogulu Herschel dice:

„Nu esperienț'a unui singuru omu, ci a tuturor, din tóte epocele.“

Fora indoieła, pentru unu invetiatoriu scól'a este unu terenu destulu de vastu si largu, pentru a invetiá si a face esperientia; scól'a lui este cá o gradina, in carea copilasii sunt totu atatea floricele, cari trebue plivite, curatite, ferite de umbra si de seceta, si catu póte elu culege la tóte ocasiunile! Dar' scól'a singura totu nu este in stare a tiené pre invetiatoriu in curentulu progresului si alu ideiloru, ce se desvólta di cu di pre terenulu pedagogiei; si éta aici reuniunile, cari i marescu, i largescu terenulu de cascigatu esperientia. Eta intrunirile, cari, prin întroducerea in sinulu loru a prelegeriloru practice, i câsciga ocaziune a se perfecționá in directiunea acést'a, 'lu punu in positiune a-si câscigá cunoscintie nóue si póte unu metodu mai bunu, de care avemu — noi invetiatorii — mare trebuintia, càci Pestalozzi dice:

„Insusiti-ve metodu, si ve veti minuná, câtu potu invetiá micutii intr'o singura di.“

Dar' reuniunile i mai procura si ocaziunea, de a se tiené in curentu, a avé cunoscintia si de nouele productiuni literarie-pedagogice.

Dati dar' se imbrașiamu aceste reuniuni spre folosulu nostru si alu scóleloru nóstre! Dati se fimu intr'o simtire, toti la unu scopu alergandu; dati se ne trudimu a ne perfecționá, si atunci dispretiulu lumei n'are a ne descu-ragiá.

Inca cateva cuvinte, si amu terminatu pentru acuma.

Lumea are ochi de vediutu si urechi de auditu, si ea 'si arunca ignorantia asupra nóstra in mesur'a, in carea ne afla demni de dēus'a, ne platesce cu mesur'a, cu carea ni se cuvine, si déca o meritamu, trebue se o si suportamu; déca inse cunoscintia nóstra este liniscita, atunci avemu se trecemu pre langa dispretiu, si se nu uitamu, ca dispretiulu dela inceputulu omenimei si-a tienutu cursulu seu regulatu, si a lovitu pre cei mai ilustru ómeni, cá si pre cei mai de josu.

Ceea ce se intemplá la popórele antice, la Romani, la Greci si la altii, cu puține esceptiuni se mai repetéza si astadi. Unu esemplu próspetu intaresce asertulu meu.

Mai dilele trecute unu cetatiénu in Iaponi'a comite óre-care gresiéla si, dupa interegatoriu, supremulu tribunalu dechierandu-lu de culpabilu, 'lu osindesce a servi — spre pedépsa — 3 ani cá invetiatoriu in cutare provincia invetinata.

Oprindu-me aici, declaru a 3-a adunare filiala deschisa.

Maieru, la 10 Ianuarie 1880.

Domide.

Ioanu Lemenyi.

(Schitia biografica dictata de elu insusi).

Domnulu secretariu dela administratiunea fonduriloru granitialesci din Naseudu Ioachim Muresianu avú bunatatea a ne comunicá unu manuscriptu -- dupa noi — fórte interesantu. Este o schitia biografica alui Ioanu Lemenyi, fostulu Episcopu alu Fagarasiului, dictata de elu insusi in timpulu, candu se aflá internatu in monastirea Franciscaniloru din Ven'a, sub conditiune, cá pana dupa mórtea lui se nu se publice nemicu Aceca s'a si intemplat. Manuscriptulu s'a sigilatu in 12 Iuniu 1860 si s'a defacutu la 7 Aprile 1871 in locuintia dlui Vasile Grigoroviti'a, strad'a Leopold Nr. 16 in Pest'a, in presenti'a DDloru Dr. Ioanu Popu, Dr. Ioanu Maniu, ambii din Selagiu, Vas. Grigoroviti'a, secretariu in ministeriulu de justitia in Vien'a si redactoru románu alu buletinului imperialu pentru Bucovin'a, Georgiu Vestemeanu, fostu economu alu contelui Reday, si cá actuaru Iosifu Popu din Bihari'a.

Vomu publicá acést'a schitia din litera in litera, crediendu cá va interesá pre lectorii nostri, si preste totu credemu a fi de interesu, pentru-ca sunt inca ómeni in victia, cari voru puté judecá despre autenti'a celoru cuprinse in acést'a schitia, care este urmatóri'a:

In anulu 1780, in 2 Maiu calind. nou, s'a nascutu, adeca in joi'a mare (ante de pasci — coena domini) in Desmiru langa Clusiu, preste dealu din drumulu tieci, intre Somesfaleu si Apahid'a, si din pruncia a avutu statornica voia si plecarea spre statulu preotiei. Dreptu fiindu de cincí ani, s'a dusu de parintii sei, dupa dorirea lui, la Clusiu la invetiatura, unde in doi ani s'a deprinsu singuru in invetiatur'a limbei unguresci, éra in alu sieptelea anu s'a datu la scóla totu la Clusiu, unde statornicesce a remasu pana la seversirea drepturiloru, afara de unu anu, in care a fostu in principia in Blasiu. In anulu de antaiu a invetiaturei drepturiloru a scrisu rugamente la Mari'a Sa Ioanu Bobbu, episcopulu Fagarasiului, rugandu-se, cá in numerulu clerului a-lu primi se binevoiesca, la care a si venitu doritulu respunsu indreptatu catra Mari'a Sa Michailu Orosz, secretariu gubernialu; inse acestu domnu avendu dorire, cá recurentulu se ispravése drepturile, cu cuventulu i-a descoperitu, precum laudatulu archiereu a binevoitu a-lu primi, inse mai antaiu

se ispravéscă drepturile, care răspunsu instansiu cu multiamita l'a primitu, socotindu precum cunoscinti'a drepturiloru si la statulu preoticescu ar' fi de folosu.

Éra seversindu-se drepturile în anul 1800 (tóm'n'a) [i. e. Septemvre si Octomvre erá vacantia] si-a innoitu cererea, la carea neplacutu răspunsu a capetatu, scriindu-mi-se: „Anno superiori rogatus non venit, nunc rogans non suscipitur“, a carui răspunsu pricina (causa) dupa aceea a cunoscut'o recurentulu, adeca: precum parinti'ei sei nice decum nu au voitu, cá se se faca preotu, ci cá se se aplice în statulu civilu, fiindu si tatalu seu în deregatoria politicéscă, cá rectificator commissarius, (care scriá darea si calculá, subperceptorii de acum) în varmeghi'a Clusiuului. Inse recurentulu prin acésti'a intristandu-se, cugetá se faca recursu la Oradea mare; intru aceea seversindu-se cursulu (absolvindu drepturile) cu dlu Molnár dela Clusiu (doctorulu de ochi si profesoru în Clusiu, care facú gramatic'a romana) au mersu la Sabiu (Sept. 1800) nadajduindu cumca trecandu prin Blasiu 'si va renói cererea, dar' domnulu Molnár nevoindu a întârdiá (zeboví), singuru înaintea monastirei a statu cu carulu si intrandu în monastire, pre scurtu a avutu contielegere cu Samuilu Clainu, calugarulu, si abiá zabovindu unu patrariu de ceasu, au continuatu calea catra Sabiu, de unde cu recurentulu si cu fiulu seu Iosifu Molnár, absolutulu fisicu, au caletoritu la Vien'a (Octomvre 1800) unde recurentulu avú norocire de a face cunoscintia cu Mari'a Sa consiliarulu Méhesi, (de care se vorbiá, ca fusese suspectus în treab'a cu Hori'a si ungurii 'lu pofitau în josu, frate cu Méhesi canoniculu si cu Oberstleitnantulu Méhesi dela Naseudu), cu care si la prandiu fiindu si mai de multe ori vorbindu, laudatulu consiliaris multu s'a miratu pentru neprimirea recurentulu prin laudatulu episcopu la statulu preotiei si i-a disu recurentulu, ca va a remané în Vien'a la teologia? dicendu ca dinsulu a conservatu fundati'a clericiloru, si trebuiá Mari'a Sa episcopulu din respectulu consiliariulu (de tesararia Méhesi) se-lu priméscă, ba ce e mai multu: i-a disu a dóu'a di la recurentulu se între în seminariulu archiepiscopescu (latinu) din Vien'a. Asia întielegendu-se cu rectorulu, de care recurentulu s'a fórte bucuratu, ci mergendu la cortelu-si si socotindu cele urmatóre si mai alesu: precum ca numiti' la acésti'a fundatia voru fi acumu venindu pre cale si asia fundati'a pre doi fiindu, va urmá confusia, dreptu a socotitu a nu grabi, pana se va mai întielege cu laudatulu consiliariu. Dreptu mergendu în laudatulu seminariu spre a se intalni cu cunoscutii siesi clerici dela Belgaradu, unde éta ca alérgă cu fór-fecile spre a-i tunde perulu (ca purtá tiopu — códa — cum erá datin'a pre atunci) crediendu ei, ca este trimisu dela Blasiu, caror'a spuindu-le, ca nu este hotaritu, dupa aceea intorcendu-me catra cortelu, éta ca în ambitu me intimpina vicereктору si me întreba: cine sunt? cui spuindu-i numele, i dise: (recurentulu) „noa, numai mergi cu clericii la cina, ca ti ascernuta si més'a, caruia recurentulu (eu) spuindu-i, cum stá lucrulu mai incolo, vice-reктору i-a disu: „Consiliarulu vostru ni-a aratatu, pre-

cum esci primitu si pre vorb'a lui cá protectorulu vostru te-amu si insemnatu între primitii pre dieces'a Fagarsiuului, cui i-a răspunsu recurentulu, ca vrea despre acésti'a se se mai întielega cu consiliariulu, la care vicereктору (Milde, fostu dupa aceea episcopu alu Vienei) i-a disu: „O di dóue poti remané în cetate, dar' dupa aceea negresitu se vii inlaintu.“ Ducendu-se de aici recurentulu la cortelulu seu, multu s'a neodichnitu cu cugetulu (inim'a) imbinandu tóte starile impregiuru si firea episcopulu seu (morosus si serius erá); éta a dóu'a di diminéti'a a mersu érași la consiliariulu, care vediendu-lu i-a disu: „Dara nu ai intratu a séra în seminariu?“ la care recurentulu a răspunsu deameruntulu: „Am socotitu firea episcopulu si impreuna si aceea, ca clericii prin trinsulu trimisi voru fi pre cale, si asia fundati'a numai pre doi fiindu, va urmá o confusia“, la care consiliarulu mai incolo a disu: ori ce va urmá, tu vei remané, faca cu unulu de ai sei ce va vré: séu platesce pentru dinsulu, séu se va duce acasa, la care recurentulu a disu: „Creda ca pentru auctoritatea Mariei Tale voi remané, dara candu voi merge a casa, preste voi'a lui (a episcopulu) fiindu remanerea, va avé privilegiu de a-mi resplati.“ La aceste consiliariulu socotindu-se, dise mai incolo: „Cumca vei remané, te asecurezu; dara dupa ce vei merge acasa, ce ti-se va intemplá nu potu stá bunu; inse i-voiu scrie carte, la care trebue se te triméta indereptu, si luandu-si (recurentulu) diu'a buna dela densulu, 'mi dise: „Nuti luá diu'a buna, ca preste puçinu éta ne vomu vedé.“ A dóu'a di mergendu dlu Molnár, oculist'a, se-si ia diu'a buna, i dedú cartea adresata catra episcopulu, si vorbindu, cá mergendu dela Sabiu pre la Blasiu, însusi se o dea în mana, descoperindu-i si cu vorb'a dorirea s'a. Éra în diu'a urmatóre, pornira amendoi (dlu si recurentele) catra casa, lasandu-si drulu feciorulu (cel'a care fu mai tardiu Platz-Comandant în Vien'a si facendu nu sciu ce cu o grofóia, s'a trimisu la Muncaci, de unde scrie episcopulu I. Lemenyi numai cu cerus'a, se vorbéscă cu Ferdinand de Erste, care erá în Ardealu, dar' nesciindu ce treaba e) printiulu dise se véda antaiu, apoi i va ajutá Dupa aceea se audi, ca Molnár a muritu aici (Vien'a) la universitate si ajungendu la Blasiu, au saluitu la fagadau, de unde dlu Molnár luandu cu sine cartea, s'a dusu la Mari'a Sa episcopulu spre curtenire, care dupa-ce a cetitu cartea posnitu dise catra doctoreulu: „Candu ati mersu prin Blasiu, n'a venitu în susu la mine, bagu-sama i-a saritu în nasu, ca i-amu datu resolutia, eu acum nu-lu potu trimete, va iertá si consiliariulu, fundati'a fiindu pentru doi si asia alu treilea nu-lu potu trimete, tare s'a rugatu tatalu recurentelui, cá se nulu primescu la teologia, dreptu socotiamu, ca primindu acésti'a resolutia, va face pre voi'a tatane-so si se va duce la cancelaria; inse spune-i dta, ca amu lipsa de unu provisoru si se vina provisoru ca dóra fiindu în curte vr'unu anu doi 'si-va mutá cugetulu, chiama-lu la prandiu cu domni'a ta, arata-i si instructi'a pentru plata“ (erá scrisa de episcopulu pre o chartiutia) cu care apoi dlu Molnár viádu la cortelu voiosu si întrebandu-lu recurentulu, cum e lucrulu, res-

punse: „Förte bine fiulu meu, ne-a chiamatu si la prandiu, si la prandiu vei avé privilegiu mai multu a vorbí cu Mari'a Sa“, la care recurentulu s'a förte bucuratu, inse pre cale mergendu la prandiu, spuse doctorulu, ce este cugetulu episcopului, la care recurentulu intristandu-se dise: „Cu mine nu se va odorbirai“ si dnulu dise mai incolo: „Fiule, nu te impotrivi, ca parintiesce cugeta de tine“, si mergendu la prandiu, i primí episcopulu cu parintiésca dragoste, éra dupa prandiu chiamà pre recurentulu inlaintu in chili'a sa si-i dise: „Spusu-tia doftorulu, ce-mi este voi'a pentru tine?“ la care recurentulu respunse: „Mi-a spusu, ce am doritu n'amu dobenditu, teneru sum, dar' de ce nu me aflu harnicu, nu voiescu a primí, firea mea cu o deregatoria cá acést'a nu se naravesce, nici in economia nu sum deprinsu, intru unu dominium cá acést'a nu me aflu harnicu a fi provisoru, nice ori ce plata numi va stemperá dorirea, ce o am spre preotia, voiu mai probá si aiurea si de nu voiu avé primire, atunci cu intristare voiu cunósce, ca nu sum chiamatu spre acelu statu.“ La care laudatulu episcopu (Bobbu) dise: „Doispradiece ani totu in scóla ai fostu, ti-trebue si odichna, déca vei fi in lume, ti-se voru mutá cugetele si-ti vei mutá mintea spre implinirea voiei tatane-to si asia esci cam slábu (erá pieritu, uscatu, nu cá la betranetic; si in patru ani de te vei silí, ti-se voru scurtá dilele; éra de nu te vei silí, nu te vei aflá vrednicu despre aplecarea binelui clerului si a natiei, primesce svatulu meu celu parintiescu, du-te acasa, intielege-te cu tatalu teu si vina indereptu.“

Dupa acést'a luandu-si (recurentele) diu'a buna, a mersu cu dlu Molnár catra Clusiu, si mergendu a casa, bine sciea, cumca tatalu seu se va invoí ori spre ce aplicatia, afara de preotia, si s'a intorsu la Blasiu si s'a introdusu in deregatori'a provisorinei (atului), unde in mai multe renduri avendu privilegiu cu laudatulu episcopu si spuindu-i, ca nu pricepe la economia, nici firea lui cu o deregatoria, cá acést'a, care poftesce asprime, nu se naravesce, i-a disu episcopulu: „Sant judi, sunt spani, nu spune ca nu scii, ié sém'a la dinsii si din faptele loru vei cunósce cum trebuie a urmá intru administrati'a dominiulu.“

Asia recurentulu cá provisoru a partatu deregatori'a in 10 luni. Éra in lun'a lui Augustu 1801 a venitu Mari'a Sa Samuilu Vulcanu dela Orade spre cercetarea mamei sale, si cu acél'a privilegiu dandu visita si la noulu provisoru, dise: „Bine-mi pare, ca te-ai aplicatu la deregatori'a mirenésca, fiindu si nobilu, audisemu ca vrei se vii la noi la clerica, noi ne-amu fi bucuratu, dara nati'a nóstra are lipsa de deregatori in lini'a politica“, la care recurentulu 'si descoperí tóte tainele animei sale. Atunci dise vicariulu: „Déca betranulu nostru, (ad Esc. Sa episcopulu Darabantu) cu amendóue braçiale te va primí, dara nu a-si vrea se socotésca Mari'a Sa, ca cu te-amu abatulu (desmentatu) dela deregatoria-ti, ci dupa-ce me voiu duce mai tardiu pana la Novembre, cu buna renduiala te multiamesce de provisoru si testimoniale in copia se mi le dai.“ Dreptu s'a dusu (recurentele) la prepositulu monastirei Benedictu Fogorasi (atunci inca nu éra capítlu) si

luandu-si in copia testimoniale, m'amu rugatu se nu spue nimenui cumca le-amu copiatu. Asia dandu testimoniumurile in man'a onoratului vicariu, le-a dusu cu sine la Orade. (Va urmá).

Invetiamentulu intuitivu in scóla poporala.

De Ioanu Dariu.

Cursulu I.

(Urmare.)

b) *Enumerarea mijlóceloru de invetiamentu si alte trebuintie ale scolariului. Intrebuintiarea loru.*

Invetiatoriulu vine la scóla, pentru cá se invetie pre scolarii sei. Scolarii vinu la scóla, pentru-cá se invetie ceva dela invetiatoriulu loru. Dar' afara de invetiatoriu si de scolarii mai vedemu in scóla inca o multime de obiecte, pre cari voi le cunósceți inca mai dinainte. Care mi le scie spune numai pre cele mai insemnate!

Acum voimu se vedemu, ce folosu avemu dela ele.

Voi siedeti in banca. La ce servescu acestea, dar' acestea, etc. banci. Asadar': Banc'a este in scóla, cá se siéda scolarii in ea. Bancile sunt in scóla, pentru-cá etc.

Acést'a este o tablitia. Voi o intrebuintiati. cá se scrieti pe ea; câte odata se si socotiti pe ea. Asadar' tablitia servescu, cá se scriemu si se socotimu pe ea. Cine vrea se scrie pe tablitia, trebue se aiba stilu. Voi toti aveti câte unu stilu. Stilulu servescu, se scriemu cu elu pe tablitia.

La ce servescu tabl'a? Dar' cret'a? Dar' tablele de parete? etc.

Numiti-mi tóte obiectele, care la intrebuintiati voi la scrisu! (tablitia, stilulu, pén'a, negrel'a, banc'a, etc.)

Numiti-mi tóte obiectele, care le intrebuintiati la cetitu! (tablele de cetitu, tabl'a, tablitia, abecedariulu, etc.)

Numiti-mi tóte obiectele, cari le intrebuintiamu la socotitu! (betisióre, stiluri, tablitia, tabla, masina de calculatu, etc.)

Tóte obiectele, care le intrebuintiamu la scrisu, le numimu obiecte de scrisu (mijlóce). Cari sunt obiectele tale de scrisu? Dar' ale tale? etc.

Tóte obiectele, care le intrebuintiamu la cetitu, le numimu obiecte de cetitu (mijlóce de cetitu).

Care obiecte le intrebuintiati voi la cetitu? Spune si tu!

Tóte obiectele, care le intrebuintiamu la socotitu, le numimu obiecte de socotitu (mijlóce de socotitu).

Care obiecte le intrebuintiati voi la socotitu?

Asadar' in scóla sunt obiecte (mijlóce) de scrisu, de cetitu si de socotitu. Repetire si recapitulare. Tóte aceste obiecte, déca n'ar' fi in scóla,

voi n'ati puté invetiá nimica. Asiadar' tóte aceste obiecte sunt de nenperata lipsa la invetiamentu; de aceea obiectele de scrisu, de cetitu si de socotitu sunt mijlóce de invetiamentu.

Ce facemu la scrisu? scolariulu respunde:

1. La scrisu siedemu in banca.
2. La scrisu tinemu braçiele pe banca,
3. La scrisu ne punemu tabliti'a pe banca.
4. La scrisu tinemu tabliti'a cu mân'a stênga.
5. La scrisu cu mân'a cea drepta purtamu stilulu.
6. La scrisu stá tabliti'a dinaintea nóstra pe banca.

Repetire!

Ce facemu la cetitu? scolarii afla si apoi respundu:

1. La cetitu stámu inaintea tablei, de pe care cetimu.
2. La cetitu tabl'a stá sus, cá se vedemu toti.
6. Scolarii vedu de pe tabela si apoi cetescu.

Repetire!

In asemenea modu se cauta respunsurile la întrebarea urmatóre: Ce facemu la socotitu?

c) *Vederea, audirea, vorbirea. cá mijlóce aflatóre in omu insusi pentru de-a puté invetiá.*

Acést'a este o tablitiá. Acum include ochii! (Invetiatoriulu tine unu abecedaru dinaintea scolariului). Ce este acést'a, ce tinu eu in mâna acum? Nu vede, dice unu altulu. Asia e, acum nu vede! Én inchideti voi amêndoi ochii si-mi cetiti ce voiú scrie pe tabla! Éta am scrisu numai o litera, spuneti-mi numai cum o chéma. Voi taceti, dar' pentru-ce? Pentru-ca nu vedemu. Asia e!

1. Cine nu vede, acela nu póte invetiá in scóla nimicu.

Séu: Déca voimu se invetiamu ceva, trebuie se vedemu.

Éta cu am facutu aici pe tabla unu semnu, dar' tu nu-lu cunosci, asepti se ti-lu spunu eu, ca cum 'lu chéma. Eu 'ti voiú spune bucuros cum se chéma, dar' tu mai antâiu se-ti astupi urechile stensu cu palmile. (Scolariulu face aceea, invetiatoriulu spune, cum 'lu chéma pre semnu acela de pre tabla). Ei, dar' nici acum nu scii se-mi spui! . . . Pentru-ce? (pentru-ca n'amu auditu ce-ai disu). Asia, déca n'ai fi auditu pana acum, tu n'ai fi pututu invetiá nici o litera, cáci n'ai fi auditu cum le chéma.

Cum se chéma partea acést'a de josu a usci? Tu scii acést'a, pentru-ca ti-amu spusu eu mai inainte.

Se afla din nenorocire si copii de aceia, cari n'audu. Ei nu potú audí nimicu, ce dice invetiatoriulu, ce dice unu conscolariu alu seu s. a.

2. Cine nu póte audí, nu póte invetiá nimicu in scóla.

Séu: Déca voimu se invetiamu ceva, trebuie se audimu.

Eu vorbescu acum cu voi, ve întrebu, si voi respundeti. Noi vorbimu unii cu altii. Déca n'ati puté vorbí, nici n'ati puté invetiá nimicu. Cânele nu póte cetí, pentru-ca nu póte vorbí.

3. Suntemu fórte fericiti, ca putemu vorbí, cáci déca n'amu puté vorbí, nici n'amu puté invetiá nimicu. Repetire.

Déca cânele ar' puté vorbí si ar' fi totu cum este, totu in zadarú ar' fi, cáci n'ar' puté invetiá se scrie. Elu n'ar' puté tiné stilulu séu pén'a, cá se scrie. Noi putemu apucá stilulu, etc. cu mân'a. Déca n'am avé nici o mâna, n'am puté scrie.

4. Cá se invetiamu ceva in scóla, întrebuintiamu si mânele.

Tabl'a, tablitiile si alte obiecte, care le întrebuintiamu la invetiatura, se numescu mijlóce de invetiamentu. Si vederea, audirea, vorbirea si mânele sunt mijlóce, care le întrebuintiamu la invetiare.

d) *Purtarea scolariului facia cu scól'a, cu invetiatoriulu séu cu conscolarii sei.*

Voi voiú se invetiati ceva la scóla, d. e. se scrieti, se cetiti, se socotiti. Dar' Vasile scie mai puçinu dintre voi, ér' bietulu Iancu nu póte se invetie acum nimicu, cáci e bolnavu; elu e acasa, lipsesce dela scóla. Iancu nu invetia, pentru-ca lipsesce dela scóla. Iancu lipsesce dela scóla, pentru-ca e bolnavu.

Dumitru n'a fostu eri la scóla, cáci l'a opritu mama-sa acasa, si Pavelu n'a venit, pentru-ca i-a mai placutu se se jóce cu sora-sa cea mica. Voi cestialati ati invetiati eri liter'a t si d; Dumitru si Pavelu inse nu le sciu, ei n'au invetiatu, astfeliu au remasu indereptu. Noi am invetiatu eri numerulu 8. Dumitru si Pavelu sunt totu la 7. Ei au remasu indereptu. Cine lipsesce dela scóla, remâne indereptu. Cine vré se invetie, se inainteze, trebuc se vie in tóte dilele la scóla; -- se cerceteze scól'a regulatu.

Dar' eu sciu unu scolariu, care vine regulatu la scóla si totu scie mai puçinu cá voi. Sciti voi ce e caus'a? Elu n'a luatú sém'a, cându am vorbitu cu scolarii, séu elu n'a ascultatú, ér' candu voi ati scrisu, elu s'a jucatú, candu nu l'am veditu eu, séu putemu dice, ca elu a fostu nesilitoriu. Cine e silitoriu, invetia multu. Cine vrea se invetie multu, trebuie se fia silitoriu.

Repetire: 1. Cine vrea se invetie multe, se cerceteze scól'a regulatu. 2. Cine vrea se invetie multu, se fia silitoriu.

Scolarii silitori si ascultatori facu bucuria invetiatoriului seu si 'parintiloru sei. Ei sunt scolari bravi. Scolarii bravi sunt silitori si ascultatori.

Surori si frati se mergemu

La scóla, se invetiamu!

O di noi se nu perdemu,

Si bravu se ne purtamu!

Se aiba multiunire

Cu noi cei ce ne crescu!

Se-i facemu se se mire

Pre toti cari ne privescu!

(Va urmá).

Din sinulu conferintieloru invetiatoresci.

Nr. 55.
C. R. 1880.

*Dela presidiulu reuniunei invetiatoriloru rom. gr.-or.
din dieces'a Caransebesiului.*

Convocare.

Proiectulu statuteloru reuniunei invetiatoriloru rom. gr.-or. din dieces'a Caransebesiului, subscernute pe calea consistoriului diecesanu din Caransebesiu din partea subsemnatului presidiu cu datulu 18/30 Decembre 1878, Nr. 233 inaltului regimu spre aprobare, s'au retrimisu din partea acestuia prin inalt'a ordinatiune ddto 23 Fauru, Nr. 21766 spre a se completá cu unele modificari comunicate cu acestu presidiu prin hárta a consistoriala ddto 30 Martie Nr. 90 S.

Comitetulu susnumitei reuniuni, in siedinti'a sa ordinara tienuta in 14/26 Aprile a. c. avendu in vedere necesitatea de a mijloci reuniunei aprobarea statuteloru pe timpul candu se va tiené adunarea generala ordinara de estu timpu, sub Nr. prot. 7, pe bas'a §. 22 din statute a decisu: tienerea unei adunari generali estraordinari, la Bocsí'a montana, pe diu'a de 22 Iuniu st. v. a. c. la 11 óre antemeridiane, adeca: dupa finirea sântei liturgii si a chemarii Duhului sântu, spre scopulu de a pertractá modificarile facute de regimu si stabilirea definitiva a statuteloru.

Deci dara subsemnatulu presidiu prin acést'a convocá adunarea generala estraordinara mai susatinsa la timpul determinatu, invitându-se cu tóta onórea a participá toti membrii reuniunei si cu deosebire cei ordinari, in interesulu carora e de lipsa, cá se se mijlocésca cátu mai ingraba aprobarea statuteloru.

Datu din siedinti'a comitetului reuniunei invetiatoriloru rom. gr.-or. din dieces'a Caransebesiului tienuta la Bocsí'a montana in 14/26 Aprile 1880.

Stefanu Antonescu,
presiedintele reuniunei.

Ioanu Marcu,
notariu.

Bibliografia.

Statute pentru regularea trebiloru invetiamentului elementariu in scótele diecesei Lugosiului. Lugosiu, tiparitu la Ioanu Wenczely si fiulu, 1880. 4° pag. 80.

Aceste statute cuprindu 141 §§ si se impartu in 5 parti si 19 capete, ce tractéza despre urmatóarele:

I. Infiintiarea si administrarea esterna a scóleloru: 1. Constituirea senatului scolasticu. 2. Infiintiarea si conservarea edificieloru scolare. 3. Administrarea averei scolastice.

II. Disciplin'a scolastica: 1. Obligamentulu de frecuentare. 2. Control'a frecuentarii de scóla. 3. Re-

gulamentu pentru ordinea buna intre scolari. 4. Procedur'a disciplinara.

III. Personalulu scolasticu: 1. Directorulu scólei elementari. 2. Catechetulu scol. elem. 3. Docentele ordinariu. 4. Docentele suplinitoriu.

IV. Invetiamentulu in scól'a elementara: 1. Planulu de invetiamentu. 2. Impartirea timpului de invetiamentu. 3. Esamene publice.

V. Inspectiunea preste scól'a poporala: 1. Inspectorii scolastici. 2. Inspectorulu scolasticu diecesanu. 3. Cercetatorii provisorii ai scóleloru. 4. Inspectorulu regescu de scóle. 5. Inspectorulu regescu de scóle cá esecutorulu art. de lege XVIII ex 1879.

Din acestu cuprinsu bogatu alu statutului presentu se vede, ca consistoriulu gr-cat. Lugosianu, punendu-se pe terenulu actualitatii, a consultatu tóte legile si ordinatiunile privitóre la caus'a scolara si a lucratu cu succesu statutulu presentu cá unu indreptariu pentru factorii scólei confesionali. Din acestu statutu voru aflá docentii diecesei respective calea cea drépta, atátu intru implinirea datorintieloru loru fačia de scóla si de superiori, cátu si drepturile, ce-si potu valorá intru ameliorarea stării loru si a scóleloru confesionali.

Interesanti sunt pentru senatele scol. §§ ce tractéza despre cascigarea si administrarea averei scolastice, càci se insira acolo o multime de isvóra, din cari se póte cascigá venitululu scólei, si aceste isvóra sunt basate séu pe legi, séu pe ordinatiuni ministeriale, ce se citéza aci. Cunóscerea loru póte fi de mare folosu pentru tóte scólele conf.

Salariulu docentelui ordinariu se hotaresce in minimu la 200 fl. v. a.

§-ulu 67 prescrie procedur'a disciplinara in urmatóarele puncte: 1. Admonire privata. 2. Admonire in publicu. 3. Infruntare intre 4 ochi. 4. Infruntare inaintea scolariloru. 5. I-demanda se sté in picióre la locu. 6. Stare afara de scaunu. 7. Oprire in scóla dupa prelegere. 8. Oprire in scóla si dela prandiu. 9. Incunoscíntiarea parintiloru. 10. Aretare directorului, senatului scolast. — si eliminare prin ordinariatulu eppescu.

Directoru e in totu loculu parochulu locului (§ 79) asemenea si catechetu (§ 84).

Invetiatorii actuali se indatorescu a-si insusi limb'a magiara in restimpu de 4 ani dala publicarea acestei legi. Docentele asentatu se indatoresce la esercitiulu de arme numai in vacatiune (§ 95).

Planulu de invetiamentu cuprinsu in §§ 107—114 impartiesce materialulu invetiamentului pe fiecare anu si indica si cartile din literatur'a romána pedagogica si scolastica din fiecare obiectu de invetiamentu.

§-lu 116 face dóue planuri de „impartirea oreloru de propunere preste seplemana in scól'a poporala cu unu si doi docenti.

Le vomu reproduce cu alta ocaziune.

L.